

PER UNA SOCIOLINGÜÍSTICA DE LA VARIACIÓ:
LA LINGÜÍSTICA CORRELACIONAL I LA LLENGUA CATALANA

Sessió a càrrec de Núria Alturo i Ma. Teresa Turell (17 de març de 1989)

1. La *lingüística correlacional*, com el seu nom indica, implica la correlació d'una determinada variable lingüística amb altres factors, lingüístics, estilístics i socials que ens expliquen la natura de la variació lingüística, la qual, és a la vegada un índex que s'està iniciant i produint un canvi lingüístic. D'aquesta manera, i a través del material recollit, s'obté un corpus important de dades lingüístiques que reflecteixen la influència de factors (variables, contextos), lingüístics i no lingüístics inter-dependents. Així es fa palesa la inter-disciplinarietat de la sociolingüística, sobretot de la micro-sociolingüística, és a dir, de la sociolingüística més lingüísticament orientada, ja que un cop s'ha demostrat la significació social d'una variable lingüística, aquesta pot ser emprada com un índex per mesurar altres formes de comportament social: aspiracions socials, mobilitat i inseguretats socials, o canvis en l'estratificació de l'escala social.

2. Hi ha certes *implicacions* darrera d'aquest model que el distingeixen d'altres, i que cal explicar:

2.1. En primer lloc, però, s'ha de dir ben clar que, per poder fer el tipus de sociolingüística que proposem, s'ha de ser lingüista i tenir un coneixement profund de l'estructura de les llengües que es volen analitzar; és a dir, que aquesta és una proposta *teòrica i modèlica*, argumentant en contra d'aquells lingüistes (els generativistes) que ens volen fer creure que només ells es dediquen a la lingüística; això sí, aquest model implica uns mètodes prou diferents dels d'aquells, ja que fa ús de l'observació i la descripció de les dades observades, mentre ells utilitzen la introspecció. De fet, aquest model representa un trencament amb l'estructuralisme —que només considera la funció referencial de la llengua— i amb Chomsky, perquè encara que la proposta dels conceptes de competència, actuació i creativitat és prou interessant, aquesta proposta és incompleta (Hymes, 1972). En aquest sentit, doncs, el model de Chomsky nega l'existència de les comunitats de parla heterogènies, la diversitat de rols i llurs significats estilístics i socials. Això és justament el que proposem d'estudiar pel que fa la llengua catalana, és a dir, la pluralitat de funcions, i llur significació social i estilística, a l'abast dels parlants del català, la parla més espontània, la variació existent en la seva estructura, a través de la correlació de les variables lingüístiques catalanes amb els factors interns i externs a la llengua que l'afecten.

2.2. Per tant, el *concepte de llengua* és també quelcom que distingeix aquest model d'altres. Recordem que per a Chomsky i els seus deixebles, la llengua és allò que la gent domina intuïtivament, per a d'altres és un instrument per entendre el món. Així doncs, per als generativistes l'estudi de la llengua s'ha d'equiparar a l'estudi de les ciències naturals; aquest era el sentit de la seva proposta d'anàlisi —arribar a una teoria de la gramàtica— a partir de la Psicologia Cognitiva. Per a Labov, en canvi, la llengua és sobretot un instrument de comunicació, aportant elements per a consolidar una teoria general del llenguatge, i no només de la gramàtica.

2.3. L'*enfocament* cap a la llengua també és característic d'aquest model sociolingüístic que es proposa, ja que s'allunya de l'estudi bàsicament individual i formal de la llengua —que ha predominat els primers seixanta anys d'aquest segle—, per interessar-se per l'ús col·lectiu —tant en estils formals com informals— dels parlants d'una determinada comunitat de parla. De fet, ens hauríem de demanar si realment existeix un objecte d'estudi tan coherent com la comunitat de parla, ja que més aviat sembla que les comunitats se superposen. Potser sembla més fàcil de comprendre el concepte de comunitat de parla, si es constata que la variació lingüística és un fet, i que aquesta variació es pot

correlacionar amb variables socials, d'una banda, i si s'accepta que la parla espontània també respon a regles gramaticals i que, per tant, no és tan caòtica com els generativistes ens volen fer creure, de l'altra.

3. En aquest sentit, doncs, el marc d'anàlisi de la sociolingüística de la variació és la *comunitat de parla*, i dins d'aquesta comunitat, la *ciutat*, ja que per arribar a un coneixement profund de qualsevol comunitat, s'ha d'anar dividint el marc de les seves unitats significatives, i és precisament a la ciutat —que s'ha d'entendre en el sentit ampli de societat urbana complexa, o més reduïda, com pot ser un poble— on es donen dues de les premisses que defineixen millor la sociolingüística de la variació: d'una banda, l'*heterogeneïtat* evident observada en l'ús lingüístic dels parlants, és a dir, el fet que una determinada variable no és ni produïda de la mateixa manera que per tots els parlants d'una comunitat, ni un mateix parlant la produeix igual en tots els contextos d'actuació, que van des de més informals a més formals; és a dir, que tot parlant gaudeix de diversos estils de parla. D'altra banda, i no és un joc de paraules, la *uniformitat* en l'ús lingüístic, és a dir, la constatació de l'existència d'unes pautes de comportament comunes a tots els membres d'un mateix grup social (classe baixa/alta, jove/vell, home/dona, etc.) de la comunitat, per als quals la variable té una significació social, i els distingeix d'altres grups d'aquella mateixa comunitat.

L'objecte d'estudi de la sociolingüística de la variació són les dades lingüístiques obtingudes a través de la varietat de parla més espontània per al parlant, la *vernàcula*, és a dir, aquella que s'adquireix primer i es va dominant fins, amb la mínima atenció, a la parla. Per tant, l'objecte d'estudi d'aquest corrent sociolingüístic que proposo no podrà ser mai l'idiòlecte, considerat en el marc de la gramàtica individual postulada per Bickerton (1972), sinó la variació que existeix en la comunitat de parla, i de la qual en són portaveus els diferents grups socials que existeixen en aquesta. Així, quan un individu d'un grup social determinat produeix una emissió lingüística, aquesta no es considera obra d'un sol membre, sinó de la totalitat del grup al qual pertany. En aquest sentit, la noció de *grup social* també és fonamental en el marc del model sociolingüístic laboviana, ja que aquest model es planteja l'estudi qualitatiu i quantitatiu de la variació interna existent en les àrees de la fonologia, la morfologia, la sintaxi, la semàntica i el discurs lingüístic, i la seva correlació amb variables socials, pragmàtiques i estilístiques, així com la busca de la identitat dels innovadors socials de la variació i del canvi lingüístic.

4. Els postulats més importants subjacents a aquest model són els següents: *a)* En primer lloc, el fet que s'observa una variació inherent en la llengua i en l'ús de la llengua, la qual és explicitada en forma de *regles variables*, que contrasten amb les nocions de regles obligatòries i regles opcionals. *b)* En segon lloc, l'acceptació de l'existència d'una *variació lliure*, concepte oposat no només a l'afirmació que es una regla lingüística no s'aplica mai, sinó també a que una regla s'aplica sempre, i *c)* Finalment, el fet que hi ha factors, contextos, etc. (interns i externs a la llengua) que regulen aquesta variació i la restringeixen, la qual cosa implica la negació de les regles categòriques, i l'acceptació de les regles variables.

5. El marc metodològic que dóna cos a tot el que m'he referit fins ara és el de l'anàlisi quantitativa (més específicament amb l'aplicació de l'anàlisi multivariant i del programa estadístic de Varbrul), per: *a)* Abandonar l'actitud amb la qual encara es treballa en lingüística i en sociolingüística catalanes, és a dir, «algú ha dit que algú altre li deia que això es diu així» (il·lustracions d'aquest fet es van palesar no fa pas massa temps al 2on. *Congrés Internacional de la Llengua Catalana*, l'any 1986), i *b)* Un cop detectada la variació, comprovar si és prou important per ser analitzada i descrita.

5.1. Pel que fa al mètode emprat, és a dir, l'observació, recordem que tot i que el model sociolingüístic que proposem es basa en l'anàlisi quantitativa, no es pot prescindir de l'anàlisi qualitativa. De fet, quan s'han de formular les hipòtesis, un pas previ

és el de l'observació qualitativa, que es concreta en el mètode conegut com *etnogràfic* (un tipus de recollida de dades informal i col·lectiva, i en el marc del qual s'obtenen moltes dades, però aquestes són poc interessants per a l'anàlisi lingüística. Un altre mètode de recollida de dades emprat en sociolingüística de la variació és el de l'*entrevista sociolingüística*, que comporta un marc formal i individual, però constitueix la millor font per a obtenir el corpus més important de dades amb la mínima atenció a la parla. La utilització combinada d'aquests dos tipus de mètode representa un intent de superació del que anomenem la *paradoxa de l'observador*, és a dir: observar la gent parlant, quan no se sent observada.

6. Finalment haig de dir que l'anàlisi qualitativa i quantitativa de l'espectre social, implícita en la teoria i model que proposem ha aportat dades importants per a la busca dels mecanismes que expliquen el canvi lingüístic en les comunitats de parla. No és que hi hagi diferències radicals en la forma en què es produeix la difusió a través de contextos interns (lingüístics) i externs (socials i pragmàtics), però el fet és que un conjunt més ric d'expectatives pel que fa a l'estructura interna permet predir punts concrets que originen els canvis. És a dir que, a través de l'existència d'un corpus de generalitzacions sobre els orígens del canvi lingüístic en l'estructura social es podrà incorporar la teoria del canvi a un marc més general de la comunitat de parla, i arribar a una comprensió més completa d'aquesta.

Conclusions

Doncs bé, aquesta és la informació que encara ens manca en relació a la llengua catalana. L'estudi de la variació i del canvi lingüístic als Països Catalans té una minsa tradició. Tret de comptades excepcions, i sense oblidar els importants estudis dialectològics existents, els sociolingüistes s'han preocupat molt més de definir usos i actituds envers el català, que no pas de constatar l'existència de la variació esmentada més amunt i d'analitzar els mecanismes del canvi lingüístic de la llengua catalana. Però, quan s'observa, com hem observat a una comunitat de parla Ribagorçana (Arturo i Turell, 1988), que individus d'una mateixa comunitat empen diferents formes dialectals, és necessari correlacionar les variables lingüístiques amb factors, no només geogràfics, sinó també estilístics i socials. I aquest fet, sens dubte, ens ajudarà a conèixer millor les característiques d'aquesta variació i comprendre millor la direcció del canvi lingüístic en relació al català.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Alturo, N. i Turell, Ma. T., «Linguistic change in El Pont de Suert: the study of variation of / /», *Language Change and Variation*, Cambridge University Press, en premsa.
- Bickerton, D. (1972), «The structure of polylectal grammars», *Sociolinguistics 23rd Annual Roundtable*, Georgetown University Press, Washington, DC, 17-42.
- Bloomfiel, L. (1933), *Language*, Allen and Unwin, Nova York.
- Chomsky, N. (1981), *Lectures on Government and Binding*, Foris Publications.
- (1986), *Barriers*, MIT Press.
- Hymes, D. (1972), «Editorial Introduction», *Language in Society* 1, 1-14.
- Labov, W. (1966), *The social stratification of English in New York City*, Center of Applied Linguistics.
- Saussure, F. de (1945), *Curso de Lingüística General*, Ed. Losada, Buenos Aires.